

Fraki kandmise kehahoid festivalil Draama 2007

Margus Mikomägi

Ma olin Tartus festivalil vaid kaks päeva. Vähe ja palju. Pärast “Tosca” esietendust oli mul üle aegade kahju linnast lahkuda. Sügisöös Rapla poole sõites oleksin tahtnud veel hingata neid inimesi, maju ja seda kikivarvule tõusnud keskkonda.

Iga etendus on esietendus, jah, muidugi – aga siis on veel esietendusemad etendused. Tahtmine anda parim ise-loomustas kõiki Draamaga seotud ettevõtmisi...

Teatriplakati plank linna keskväljakul õhtusel ajal, siis, kui Raekoja plats oli täis kooli alguse kontserdile tulnud noori. Ma ei tea, kas keegi märkas neid kaht näiliselt erinevat ja sisuliselt ühte asja ajavaid asju ühele pildile pildistada.

Mikk Mikiveri sünnipäeva õhtul Vanemuise väikeses majas avatud Miku loodusfoto näitus. Ja ooperipuhveti seinal olev suur foto Mikust, rusikas püsti: „Ainult üle minu laiba“.

Näiliselt sihitult linnas kõndivad näitlejad, kellelt saad vastuseid: „Ma ei saa jääda, pean grimmi minema“, „Kas sa oled me etendust näinud? Tule kindlasti...“, „Oh sa ei jäägi, kahju!“... „Seda etendust mängime alles novembris uuesti, kahju, et sa

Plakatid linna keskel juhatavad inimesi kunsti juurde, teatrisse. Tartu Raekoja plats 3. septembril 2007.

MARGUS MIKOMÄGI foto

ei näe nüüd, tule kindlasti“, „Kuidas väärikalt vananeda? Kes on väärikalt vananemisel eeskujuks?“...

Mis see on, mis sunnib inimesi panema selga võõrad riided ja astuma lavale või istuma saali kuulama, vaatama? Festivali programmis ei ol-

nud ühtegi massile mõeldud komöödiat. Kõigi etenduste reklaamid ilutses silt „Välja müüdnud“.

Kui festivali peakorraldajale Margus Kasterpalule oma sisetunnet püüan selgitada, et festival tundub olevat poliitikavaba, et teatri

telgitagustes hõõguvad sodinad ja karjed, jutud raha jagamisest, omavahelistest suhetest, mõjukusest ja mõjutusest, päris ja mängu teatrist on siin teisejärgulised, ütleb korraldaja hoopis, et suur poliitika on teatrifestivali mõjutanud küll. Nimelt ei ole fes-

tivali külaliste hulgas seekord Venemaa inimesi. Neid pole, kes alati on käinud ja ka nüüd oodatud ja kutsutud olid.

Eesti teater oli linnas, oli ja on pühendunud ja ühendunud. Teater oli märgatavalt vaimne ja vaimustunud, mis ongi teatri seisund, põhiolemus, sisu.

Ameerika unelm Kassi kinos

Margus Mikomägi

Artur Talvik näitas oma kodus avatud Tapurla külakinos muu hulgas enda tehtud pooletunnist pilootfilmi „Ameerika unelm“.

Kõnealune film on vaimukas kokkuvõtte kolme mehe Ameerika avastamisest. Maa-avastajad on kirjanik Peeter Sauter, tiitlita ja bakenbardidega Tiit Pruuli ja kaamera-meis Artur Talvik. See on film, milletaoliste kohta olen kuulnud öeldavat *road-movie*. No nagu räägitakse filmist, kus näitleja Jan Uuspõld Tartusse läheb. Seda filmi ma pole näinud, samas olen sellest nii palju kuulnud, et ei teagi, kas tahan enam näha.

Kord, kui see Ameerikas käimine Arturiga jutuks oli, rääkis ta talle omase näitlejamõnuga, kuidas neid kolme kusagil terroristideks peeti, seetõttu äärmiselt aupaklikult, lausa aukartlikult koheldi. Seni, kui teada saadi,

Kassi kino liikuv logo on kantud ühest meile nii tuttavast lõvist paljude heade ja halbade filmide alguses.

MARGUS MIKOMÄGI foto

et tegu on väikese riigi kultuuritegijatega. Siis kadus Ameerika võitlevates onudes nii huvi kui ka vennaarm.

Veel üks jutt, Artur rääkis seda külakinos filmi sisse juhatades: ma mõtlesin seda filmi tehes, et teen oma elu

kõige kommertslikumat kino. Ja siis pakkusin seda näha Kanal 2-le, et ostke ära ja näidake, ma teen valmis.

Mikk käis ümber maja, aga sisse ei tulnud

Mikk Mikiveri sünnipäeval rääkisid teatriinimesed Tartus temast ja teatrist. Teatriküljed avaldavad katkeid pikemast arutelust.

Ivar Põllu: Mikk Mikiverist on maalitud pilt, et ta oli kinnine. Elas oma loomingus, kartis intriige, segadusi ja peaaegu, teatud määral ka ennast. Kõik tema võitlused pidas ta iseenda sees.

Lea Tormis: Ma ei tundnud Mikku nii hästi. Teada, mis inimese sees toimub... hea, kui me teame, mis me enda sees toimub.

Inimene, kes on sisemiselt väga heitlik, võib mõjuda väliselt väga kindlana, tugevana, jõuliseks isegi. Mikk oli seda tüüpi inimene. Ta ise rääkis ka oma heitlikkusest, kõhklustest. Aga kui me vaatame tema avalikku esinemist, seda, mis ta tegi, siis ta oli üsna tuntuks. Ta oli selline vägede juht ikkagi. Tribuun. Ma arvan, need asjad on omavahel seotud.

Madis Kalmet: Ma räägin kolmest tööst, mida mul õnnestus teha koos Mikuga – Kitzberg, Tammsaare ja Kruusvall. Veel suhtlesime siis, kui tal oli tõsine soov tulla Draamateatrist ära, olid vastuolud tekkinud. Millegipärast Mikk ei tundnud ennast Draamas kunagi nii kindlalt ja koduselt, et olla nii nagu see oleks pidanud olema – Kuningas oma troonil.

Lõpp oli selles valguses kurb ja traagiline, kõrvalt vaadates isegi kuritegelik. Mikk uuris siis, kas ma oleksin nõus ühinema inimestega, kes oleksid nõus temaga Kuressaares teatrit tegema. Tema plaan oli teha Kuressaare teatri egiidi all kvaliteetse dramaturgia ja heade näitlejate, lavastajatega etendusi.

Ma asetan ta ühte ritta sellise suurusjärguga meestega nagu Panso, Ird, Hermaküla, Tooming. Mikk oli nende suurusjärgus.

(Järg teatrikülgede 4. lk)

Ma pean sind südamega kuulama, sest liialt palju õhku õhkab sõnadest.
Ma pean sind südamega vaatama, sest liialt palju pagemist on pilkudes.

Kahe kunstniku taevast m ulatuv kummardus

Margus Mikomägi

Vanemuises taasesietendunud Giacomo Puccini ooper “Tosca” on Mikk Mikiveri aegadetaguse kohalolu ja käeviipe võimas arendus lavastaja Ervin Ōnapuult. “Tosca” esietendus oli pühendatud Mikk Mikiveri 70. sünniaastapäevale.

„Taastada saab õhkulastud silda!“ ütleb lavastaja Ervin Ōnapuu, kui temalt pärida, mida tähendab Mikk Mikiveri 2. novembril 1995. aastal esietendunud “Tosca” etenduse taastamine täna.

Oma lavastamisest Ervin avalikkuse jaoks palju ei räägi. Kui, siis niisama oma suhetest Mikuga, kellega töötas koos ligi kolmkümmend aastat. Mul on tunne, et see tema viimaste aastate käitumine - ma ei anna intervjuusid, lugege raamatuid, vaadake filme, käige etendustel, seal on kõik olemas, loomingut ei pea seletama -, võiks olla mõjutas Mikult ja on märk sellest, et looja on täiskasvanuks saanud. Ei usu, et teatrimees seda Ervinile otsesõnu soovitas, muidugi. See pole tänases mulailmas üldse moes - vaikida, luua ja seda mitte seletada siis. See on täiskasvanu käitumine ikka.

Usun, et Ervin mäletab kord Rapla keskkooli kirjandustunnis olnud vaidlust kirjandusõpetajaga, kes palus lühidalt ümber jutustada luuletus „Lumehelbeke tasa, tasa...” ja siis õpilane ütles, et seda ei ole võimalik ümber jutustada. Kui oleks, ei oleks Juhan Liiv seda kirjutanud just nõnda, ta oleks kirjutanud ümberjutustuse.

Mul vist olekski olnud üpris piinlik vaadata lavastaja Ervin Ōnapuud kaamerate ees seletamas, kuidas ta Mikk Mikiveri austab ja austas, mis ta temalt õppis. Sõnade asemel on etendus nüüd ja see kõneleb, lausa laulab.

Lavastaja Ervin Ōnapuu sai oma lavastuse esietendust vaadata kodus. ETV tegi ajalugu ja kandis selle, tõsi, pisikese ajanihkega, üle samal õhtul. Usun, et Ervin vaatas etendust pikas maani ulatuvas hommikumantlis, käes kristallist pits külma Smirnoffi viinaga.

„Mikk, Sinu lavastatud “Tosca” on nagu vana väärikas sild, mille alustalad ja kaunid kaared on nii kindlalt omal kohal, et püsiksid, ma ei kahtle selles, veel aastakümneid. Paraku teeb aeg oma hävitustöö, nüüd sa tead seda omast käest, sellest pole

Ervin Ōnapuu Puise ninas, paar päeva enne Tartusse lavastama sõitu.

üldse mõtet rääkidagi... Ja ainult sellel põhjusel asendasin mõned võlvi hoidvad kivid, tegime seda koos trupiga, ja just nii, nagu sa kunagi soovisid.“

Nii kirjutab Ervin Ōnapuu tänase “Tosca” kavalehel. Ei enam, kõik on öeldud ja natuke rohkemgi.

Ooper on unenägu

Ooper “Tosca” kinnitas mu jaoks veel kord, kui suurepärane kunstnik on Ervin Ōnapuu. Ta maalib mõttes pildi ka siis, kui kirjutab, ja maalib, kui lavastab. Need pildid ta peas, mida ta siis erinevates kunstivormides publikule pakub, on detailitäpsed. Ta pea on piltlikult pilte täis ja aeg-ajalt lisab ta valmis töödele värve või kustutab mõne sellel hetkel ülearuse joone maha.

Ma ei saa kogemuse ja võrdluse puudumise pärast rääkida tavalist juttu sellest, kuidas nähtud ooper mu vaimukõrvas tänaseni kõlab. Küll saan öelda, et pildid ooperist on mees ja annavad nähtud “Toscale” mõõtme, mis ergutab mõtlema, kus maailmas me elame. Mu ooperikogemuse puudus teeb Ōnapuu lavastuse vaatamise ilmselt mingis mõttes kergemaks hoopis kui on neil, kellel sest kunstist oma kivenenud arusaam.

Ooperi esimene vaatus oli mu jaoks Ervini kummardus olnule, Mikule ja teistele, kes teinud ja läinud, ooperi tavapärasele lavastusvõtetele ja märkidele. Kui vaatus lõpus

Ervin Ōnapuu laseb ooperi esimese vaatus lõpus kunstnik Cavaradossi kirikus Mikk Mikiveri pühakuks maalida. Maali nimi võiks olla “Mikk ja Magdaleena”. Maali teostas Ervin Ōnapuu kavandi järgi Vanemuise teatri kunstnik-teostaja.

avaneb Cavaradossi maal, millel pühakuna Mikk Mikiveri ja Magdaleena, on selge, kui tähtsaks lavastaja peab kõike seda, mis olnud, ja koor laulab ladinakeelseid palveid.

Vaatuse finaali on sedavõrd võimas muusikaliselt ja emotsionaalselt, et tekib mõte – kõik, nüüd on etendus lõppenud, mida veel. Ooperipublik muidugi, kes teab Tosca lugu une pealt, ootab veel kahte vaatust. Siis alles hüppab Tosca kaljult alla, siis on alles lõpp.

Ooperimaalikunsti meister

Teise vaatus lavapilt on lummav. Tagalava täidab hiigelsuur raamaturiist. Pildil Scarpia, jõulise, aga tavalise kaabaka kabinet, mis ei lase kahelda, et neis seina täitvates raamatutes on kirjas inimeste salaalu lood, ootamas hetke, et neid oma kasuks kasutada.

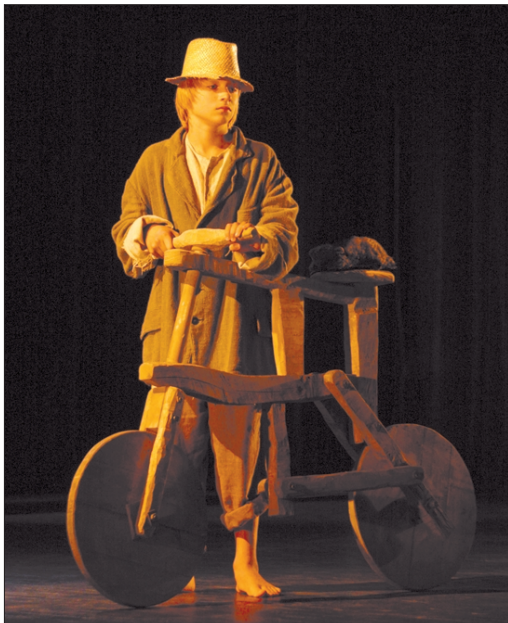
Lavastaja maalib solistide ja statistide abil ängistava silmakirjaliku maailma. Kummaline, et kõige sümpaatsemad ses koosluses on musta riietatud, kaabudes nuhid. Kangelased, kes ooperi libretos esiplaanil, loodavad

looja peale. Nuhid täidavad käsku ja tegutsevad ratsionaalselt ja täpselt, neid ei liiguta miski, neil pole hingeelu või nad ei lase sel välja paista. Peategelased aga armastavad, piinavad, tapavad, reedavad - kirjeldamatu üliemotsionaalse sebiooperliku kirega. Kontrast on mõjuv. Silmakirjalikkust õigustab

vaid lootus kusagil taevases ilmas olla parem, nautida pärast surma andestust ja õnne.

Meister Ervin Ōnapuu joonistab ka kolmandas vaatuses suure meeldejääva pildi. Kogu ruumi täidab lavasuurune lipp, mida üliaeglaselt lehvitab kõhn must emotsioonitu mees. Lavale tuleb

puust jalgrattaga karjapoiss. Seisab keset lava, lipp lehvib ja poiss laulab imeilusast päevast, mis tuleb. Enamik ooperipublikust teab, et selles vaatuses näidatakse traagika kvintessentsi. Miski ei lähe nii, nagu tegelased tahaksid uskuda. Nii, nagu miski ei ole läinud inimeste soovide kohaselt eelmistes vaa-

Kaks karjapoissi ja kaks puust jalgratast. Vasakul Hendrik Lang 2007. aastal. Paremal oleva pildi saatis lavastaja Ervin Ōnapuu ja lisas sellele sellised read: „Vaata, ka see siin on üks lavastuse võti - Mikk Mikiveri üle saja aasta tagasi; minu poolt oli selle ooperi lavastamine täpselt nagu jalgratta leiutamine.“ 21. sajandi foto tegi Alan Proosa

Ma pean sind südamega suudlema, sest liialt palju eksimist on hetkedes.
Ma pean sind südamega embama, sest liialt palju karedust on kätes hoida Sind.
Juhan Saar 1963

naani

Ooperi esietendusele lisasid erakordsust punased vaibad vana teatrimaja ees.

MARGUS MIKOMÄGI fotod

tustes, ka õnnelikku lõppu ei ole.

Mis on püha, mis silmakirjalik, kes juhib maailma? Lavastaja Õunapuu on ooperimaalikunstnik.

Ta pildid on täpsed, ratsionaalsed, hirmutavad, kaasa mõtlema sundivad, pealiskaudsusel ei ole neis kohta, miski pole viltu väliselt.

Punane vaip teatri ees

Vanemuise “Tosca” algab vaataja jaoks enne teatrisse sisenemist. Lavastaja on lasknud teatri treppidest sõiduteeni laotada kolm punast vaipa, astmetel põlevad küünlad. Veidi irooniliselt mõjub laval näidatava inimhingede uskumatu alatuse traagiliselt taustal vaheaegadel pikkade põlledega poiste pakutav vein ja konjak. Ka neis pakkujais pole emotsioone... ja publik

Kes kirjutab 21. sajandi ooperi Eestis?

Noor muusik Jarek Kasar mängis 1995. aastal Mikk Mikiveri lavastatud “Toscas” kaasa, laulis karjapoisi laulukest. Laulis lavakardina varjus. Mikk karjapoissi lavale ei toonud, nii on tavaks kõikidel kuulsa ooperi etendustel.

Jarek oli siis 12aastane, ei olnud veel Chalice. Nüüd ooperi vahea ajal Vanemuise teatri ees punasel vaibal seisest ütleb ta, et tahaks ka ooperi kirjutada. Ütleb, et võimas. Ütleb, et ei ole veel selleks valmis. Tõsistel unistustel on kombeks täituda...

Küürakad sõdurid oleme, need, kel naine võet, kodu...

Margus Mikomägi

Mart Kivastiku näidend „Sõdur“ mängib võimalustega vaimset ellu jääda siin ilmas. Etenduses on igaviku mõõde.

Paar tundi enne „Sõduri“ etendust Tartus Athena Keskuse teatrisaalis räägib näitleja Ain Lutsepp oma kohtumisest president Lennart Meriga. Ta mängib Wilde kohviku terrassil maha loo sellest, kuidas tal selg väga valutab, mistõttu kõndis küürus Tallinnas Estonia teatri juurest Eesti Maja poole. Kuidas tal enda kühmakusest piinlik hakkas, kuidas ta selja sirgu löi ja ilusat märkas.

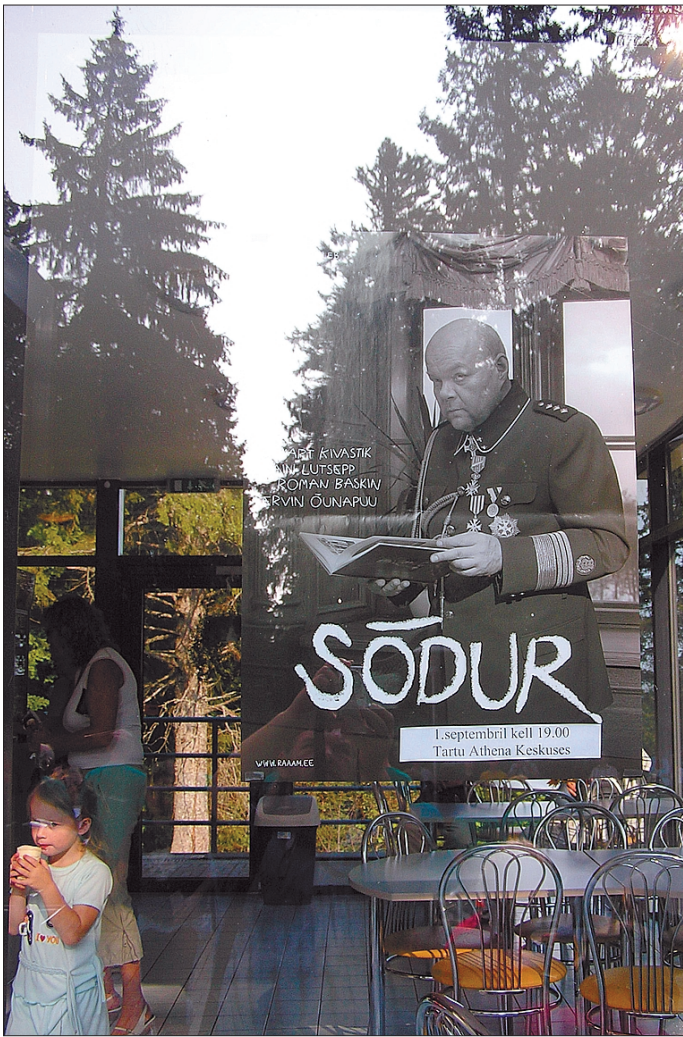
Ja siis seisis Teaduste Akadeemia nurga peal Lennart Meri, valge ülikond seljas. Lennart olla öelnud kõva selge häälega, et ta rõõmustab, nähes nii sirgeselgset inimest. Ain kommenteeris: küll oli hea, et president teda hetk tagasi ei näinud. Siis oli Lennart küsinud, et kas Eesti teatris on praegu etendust, mis on piisavalt julge ja piisavalt arukas, mida vaatama võiks tulla. Sellel hetkel oli näitleja Lutsepp säravalt naeratavale presidendile vastuse võlgu jäänud.

Väärituse ja väärikuse küürud

Mõni tund hiljem on Ain Lutsepp laval ülisirge seljaga igas mõttes kindral. Ma nii väga ei rõhutaks, et kindral Johan Laidoner. On kindral, kes küsib, mis toimub. Miks ta kodu on täis sõdureid? On oma mõisas, kui alustab, ja vangikongis, kui lõpetab. Õigus, selle kindrali mundris rind on täis aumärke – ordeneid, tallis hobused. Kindralil on naine, keda ta väga armastab. (Kindrali naine lavale ei jõua, aga Ain Lutsepp mängib nõnda, et armastatud elukaaslane on kohal peaaegu iga hetk.)

Kindrali kabinetis aga jalutab lombak, küüruga teistsuguses mundris mees. See, millised on tema aumärgid, selgub etenduse käigus. Ka siin ma nii väga ei rõhutaks, et tegu on Vene sõduriga, Nõukogude riikide liidu sõduriga. See võib olla tähtis, aga mitte määrav.

Mart Kivastiku teksti kohta on öeldud, et dialog on kunstlik – tohoh? Missugune

“Sõduri” plakat Haanjamaal Suure Munamäe kohviku klaasil. Pildistades ei osanud arvata, et on nii õiges kohas, suurte seas.

MARGUS MIKOMÄGI foto

kirjapandud tekst on üldse orgaaniline? Lehm ja laps on elus ja ehk ka laval orgaanilised. Näitlejad ja nende tekst prozektorite valguses, pimedas saalis publiku ees, peaks olema argisem või? Olge nüüd.

Olgu, Kivastiku kirjutatu teeb jube daks see, et laval on eakaaslased, põlvkonna kaaslased, nende elud on kulgenud paralleelselt ilmselt, aga nad on kujunenud erinevaks. Miks nii on läinud, kas nii on ka täna, kuidas on homme? Mis on Eestis kahekümne aasta pärast? Milline otsus saab kaalukeeleks, et ühest inimesest saab kindral ja teisest sõdur vaid? Kadedus ja rahulolematuse, miks?

Etenduse mõlemad osalised ütlevad refräänina, et nad on sõdurid. Kindral nimetab ennast sõduriks oma usu, uhkuse ja tooniga. Sõdur sootuks teise, aga ikka oma usu ja uhkusega.

Muidugi on Kivastik mõelnud publiku sümpaatia Ain Lutsepa mängitud kindralile. Siin hakkavad mu jaoks toimuma need asjad, mis etendusest etenduse teevad. Ei, ma ei pea silmas lavastuse

vormi ja võtete tulevarki, mõtlen mõtlevat näitlejat laval.

Kindlasti on see veidi ka Kivastiku kirjutatud teksti teene, aga Roman Baskini mängitud küürakas sõdur on nii luust ja lihast, et ma ei saa teda hukka mõista. See on peen kunst, kuidas näitleja labasuse piiril lonkab. Midagi Richard-kolmandalikkude on selles Baskini mängitud sõduris. Ehk mõni kriitik ja miks mitte inimene publikust tõesti usub pärast seda, kui kindral on endale etenduse lõpus kuuli pähe lasknud, veel, et kui elu sõduri valitsema määrab, siis ta käitub eetiliselt ja ei muutu kaabakaks, et on ju ometi targem. On ju lugenud, näinud ja teab. Ma väga ei usu.

Kas ja mis küürakat parandab

Olgu siia vahele üks põige 85aastase tagasihoidliku Kuimetsa mehe jutust, kuidas ta pärast Teise maailmasõja lõppu juhuslikult ellu jäi. Mees sõdis Saksa poolel. Kui sõda lõppes, oli ta Tšehhis. Siis tšehhid võtsid nad vangi. Ja hakkasid peksma

eestlasi, kes väidetavalt, ja ka dokumentide järgi olid Saksa sõjaväkke astunud vabatahtlikult.

Vana mees ütles, et see nii ei olnud. Et oli mobiiliseeritud hoopis. Rääkis, kuidas teda peksti ja taheti, et ta tunnistaks vabatahtlikku sõtta minemist, et kirjuta alla. Ta ei kirjutanud esimese hooga.

Kusagilt kumas jutust läbi, et kui oleks veel peksnud, siis oleks tunnistanud. Siis oleks kuuli saanud koha ja kohapeal. Teda päästis sellel hetkel juhus, kabinetti toodi teine ülekuulata ja temal õnnestus roomata sealt välja, vangikongi tagasi. Kui teda veidi aja pärast taas ülekuulamisele hõigati, siis keegi, kah vang, ütles, et ole vait. Ta oli, ei läinudki. Hommikul tulid venelased ja lasid vangid vabaks, et nüüd on rahu, kõik me oleme sõja võitjad. Siber ja teised kannatused olid siis alles ees sellel mehel. Ka rõõm vanadusest ja lapselapselastest.

See, kuidas Lutsepp ja Baskin mängivad sõdurit, on küps ja traagiline. On nagu elu. Valus valikute tegemine. See on teater, mis pole elu, vaid on elukunst.

Mõlema näitleja tase on selline, et neid võidki vaadata jääda. See, millise häälega Baskini sõdur loeb kindrali armastuskirja oma naisele, milliste silmadega lunib endale kindrali Georgi risti... See, kuidas sõdur Lutsepa kindral ütleb sõna „armastus“, kuidas räägib lugu prantsuse koka kimbatusel rasvase liha valmistamisel, kuidas ta püüab jääda väärikaks...

„Sõdur“ nende meeste esituses peaks olema teatri publiku kohustuslik kirjandus, näitlejatele ja lavakooli tudengitele nagunii.

Kui oleks mu teha, ma teeksin etendusele ka teise vaatuse. Ei muudaks midagi, aga laseksin meestel vahetada rollid. Kindral mängiks sõdurit ja vastupidi. See, kuidas mõlemad näitlejad oma küüru kandsid, teeb au neile ja teatritele. Muidugi oli etendus selline, et see mu pakutud teine vaatuse peaks igas targas vaatajas juba mängima. Uskuge – on, mida mõelda seda tükki vaadates.

Kunstnik Ilmar Kruusamäe autoportree on poolik, aga ei ole pooleli.

Aupaklik maailmade maalija Ilmar Kruusamäe

Margus Mikomägi

Eile avati Tartus kunstnik Ilmar Kruusamäe ülisuurte portreede näitus.

Kui ma Tartus lõpuks sõandan helistada kunstnik Ilmar Kruusamäele ja küsida, kas on võimalik näha tema viiekümnenda sünnipäeva näitust enne selle ametlikku avamist, vastab kunstnik, et on. Siis ütleb, et saame kokku pärast lõunat, et näitusesaal on eelmisest näitusest veel koristamata. Ütleb, et käis seal saalides öösel.

Ilmar Kruusamäe maalib hiigelportreesid enda sõnul kaua. Viimase maali, Tõnis Mägi portree kohta ütleb, et see ei ole veel valmis tema jaoks, et ootab taas kevadist valgust, et seda lõpetada. „Vaataja jaoks on portree valmis, minu jaoks mitte,“ ütleb ta ja räägib loo sellest, kuidas aastaid tagasi ta ema imestas, et mida poeg tegi kolm nädalat iga päev ühe ema jaoks juba ammu valmis maali juures.

Paar päeva enne näituse avamist kulub Kruusamäel eksponeeritava parandusteks ja maalide sobivasse järjesusse seadmiseks. Mees näitab üht peaaegu märkamatu kriimu ühe maali raamil, seda ei tohi ta meelest avamisel olla.

Näitust näinuna ma nüüd tean, et Kruusamäe maalitud portreesid peaks vaatama kauem, siis teevad need maalitud inimesed lahti oma suu

ja kõnelevad. Olulistest asjadest. Kui vaja, siis pikalt.

Kursi kunstnikud lakuvad mett vaid Priit Pangsepp, Kursi koolkonna kunstnik, sõber: Sest ajast on tonne värvi kulu- nud, kui tunnen Ilmarit. Ei mäletagi enam, millal see täpselt oli, kui kohtusime. Mu meelest võis see juhtuda kus- kil neljakümne kuuendal Luki all, kui parasjagu kae- vikus viimast valge värvi tuu- bi poolitasime.

Noh, mis poolitasime, oli tei- ne juba ise poole peal. Kusa- gil sest ajast mäletan Ilma- rit ja ega teagi meenutada ae- ga, kus Ilmarit minu elus po- leks olnud. Me oleme sõbrad. Teeme kunsti ja koolkonda. Ja teeme veel. Tervitan siin- juures Peetrit ja Albertit. Kõik me kursilased oleme tub- lid, kuid mõni on tublim.

Täna on Ilmar oma kilomeet- riste suurepäraste portreede- ga tegija. Kunstnikuna tun- nen kadedust, kui sügavale Ilmar oma portreedes inime- se sisse vaatab. Ilmar on oma loomingus lõpuni ja kompro- missitult aus ja need, keda ta seekordsel väljapanekul Tar- tu kunstimuuseumis paista laseb, need sõbrad ja tutta- vad, on saanud osaks suurest loomingust.

Võin uhkustada, et Ilmar on ka mind maalinud ja seda ise- gi mitu korda. Mina veel ei ole Ilmarit maalinud, aga ma tean seda. Kunst ongi mee lak- kumine!

Seitsmenda Päeva Saar

Juhan Saar on nüüd taas koos oma sõbra kirjanik Heino Väliga, kellega nad koos avastasid Vilsandi saare.

Tema elust räägivad ehk kõige täpsemini ta kirjutatud raamatud ja näidendid. Olgu siin vaid mõned näited pealkir- jadest: „Kured ja laevad“, „Õnnelik mees“, „Seitsmenda Päeva Saar“, „Elu ikka ühekordne“, „Valge tee kutse“, „Ku-

ning Herman Esimene“, „Tartu rahu“.

Iseloomulik seegi, et Juhani asutatud kirjastuse nimeks sai Faatum. Kui sellesse ritta veel lisada sõnad Käkisilm, kannel ja kalavõrk, koer, sõbrad... siis on selge - Juhan oli ja on saar.

Juhani armastus oli tegutsev

Juhan Saar ehk Vana-Juhan ei kutsu enam kedagi oma Küti talu sauna Vilsandil. Juhani ei ole enam meiega. Raske on seda uskuda. Alles siis, kui lähedane inimene sinu kõrvalt kaob, saame aru, kui lähedane ta tegelikult oli.

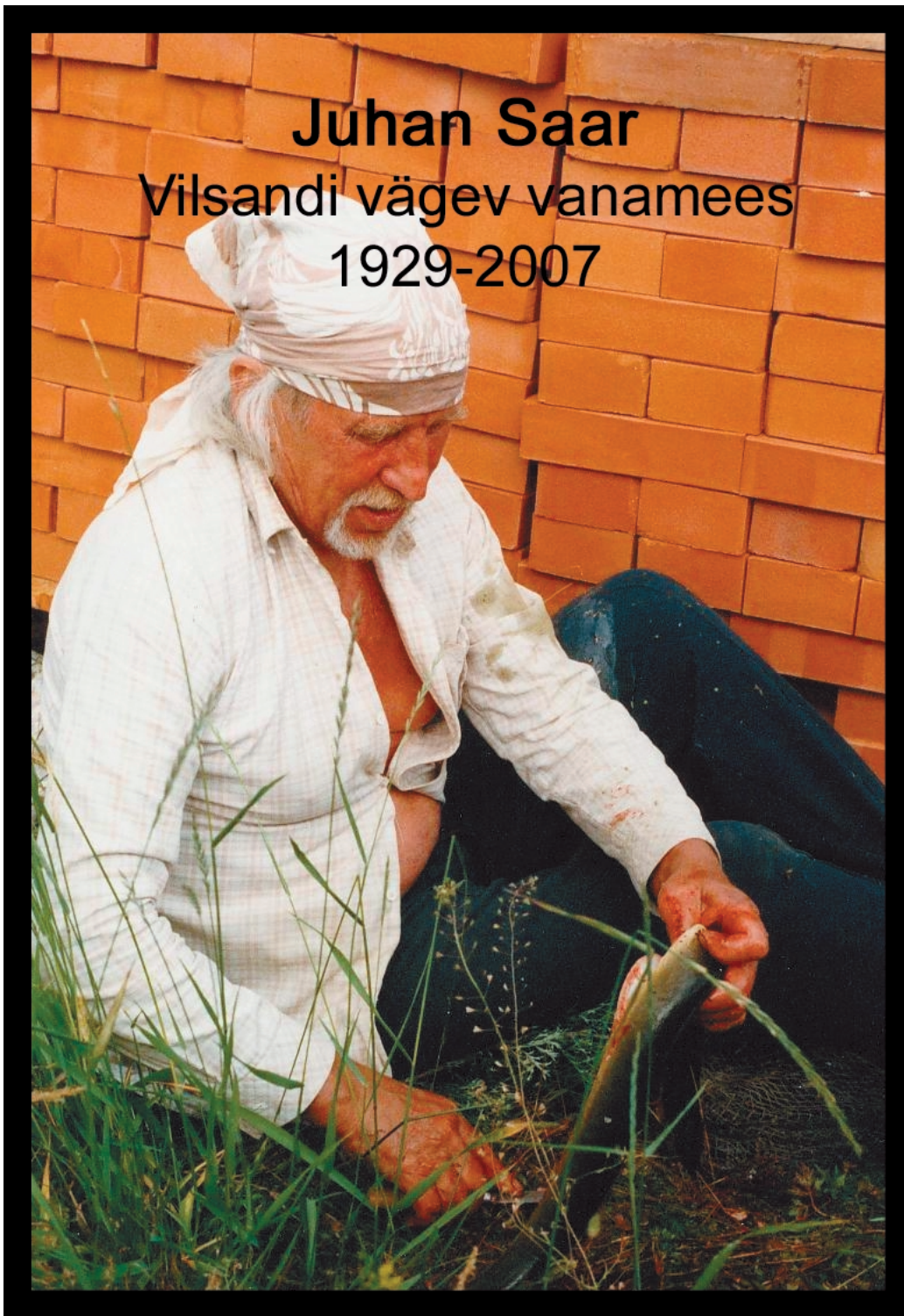
Arvan, et kõik, kes on ühe öhtu veetnud koos Juhani- ga, peavad teda endale lähe- daseks. Ma ei tea, kuidas ta seda tegi. See oli mingi haru- kordne võime külvata enese ümber armastust. Sõprade armastust, naiste armastust, laste armastust. Juhani ar- mastus oli tegutsev armas- tus. Ta hoolitses inimeste eest, kes olid tema kõrval. Talle meeldis seda teha ja sellest oli väga hea osa saa- da.

Kõik, mis on tehtud armas- tusega, jääb alles. Juhan on inimestele nii palju andud, ta elab edasi nii paljudes südames, et tema füüsiline lahkumine nagu ei muudaks- ki midagi.

Juhani looming – luuletu- sed, laulutekstid, lastejutud, näitemängud – need kõik olid meisterlikud, aga kogu Juha- ni elu oli nagu üks suur kuns- titeos. Iga kohtumine Juha- niga oli elamusrikkam kui mistahes teatritükk. Aitäh sulle, Juhan, sinu suure südame eest!

Vilsandi nutab sind taga. Sinu sissetallatud rajad siin ei kasva kinni. Luban seda.

Jaan (Tätte - toim.)Vilsandilt

Juhan Saar Vilsandi saarel kala puhastamas.

VIIO AITSAMI foto

Mikk käis ümber maja, aga sisse ei tulnud

(Algus teatrikülgede 1. lk)
Mikk pani näitlejad tahtma mängida. Tema juures taht- sid olla. Kujutus sellest, et Mikk võis sind oma lavastu- ses kasutada, see oli selline sisemine loominguline hüppe- laud, et see avas potentsiaali.

Mikk oli intuiitiivne. Üks ja suurem osa proovidest oli Mi- ku monoloog. Ta rääkis, rääkis, rääkis...

Miku suur eelis oli tohutu kõneosavus ja nüansirikkus. Sarm, vaimsus, esprii... see kõik avanes siis, kui tekkis teda usaldavate näitlejate ring.

Mikk oli šamanistlik lavas- taja. Mikk ei edvistanud proo- vides kunagi sellega, mida ta oli lugenud, lektüüriga, eru- ditsiooniga... Mikk rääkis isiklikust elu tunnetuslikust kogemusest, sellest, mida ta südames tundis.

Suur lavastaja ärkas Mikus siis, kui me läksime lavale proovima. Siis kadus ilukõ- nelisus, suurte seoste ja paralleelide toomine. Mikk suutis näitlejas tekitada sellise seisundi, et said aru, et ma oskan suhte kaudu, oma rolli kaudu. Miku märkused siis, poollaused, veerand-

laused... „tead see on nagu ka- dakamarja maitse...“ see oli sisemine tajus.

Mikiveri suurus väljendus selles, et ta ei teinud näitle- jatele negatiivseid märkusi teiste kuuldes. Ta tuli ja vaik- selt ütles. Mikk oli disk- reetne, ta ei alavääristanud kedagi kõva häälega proo- vides. Mikk ei löhkunud proo- vide otsivat õhustikku, ühist jõudu, vaimset energiat. Miku silmad rääkisid ja kui ta sulle otsa ei vaadanud, siis see pani otsima. See on suure karis- maatilise lavastaja omadus. Ainuüksi temaga koos ole-

mine sunnib otsima, mõtle- ma, leidma.

Mitte iialgi ei rääkinud Mikk esoteerilistest asjadest, teispoosusest, telepaatiast, alateadvusest, intuitsioonist, ta ei kasutanud ebamäära- seid termineid. See kõik oli temas olemas. Temas oli ürgne kood ja näitlejad tund- sid selle ära. Mikk ei olnud mulli ajaja. Ta oli Lapi targa moodi mees. Mikk vastas vaid konkreetsetele küsimus- tele. Ega ta teiste juttu väga kaua ei tahtnud kuulata. Kõik seda ka respektisid.

Kunstnik Kruusamäe sõnul on ta Tõnis Mägi tahtnud maalida juba aastaid, nüüd oli selleks tema sõnul õige aeg.